

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ "ΟΠΩΣ ΑΓΑΠΑΤΕ"

ΤΟΥ Κ. Π. ΚΑΤΣΕΛΗ

Με ιδιαίτερη χαρά είδα την πλατιά πνευματική — και όχι στενά θεατρική — σημασία που δώσανε οι στίγες των «Νεοελληνικών Γραμμάτων» στην παράσταση της εξαιρετικής κωμωδίας του Σαίξπηρ, «Όπως αγαπάτε». Αν θέλουμε να κάνουμε και μεις δικό μας το μεγάλο ποιητή, όπως τον έκαναν τόσα έθνη, δε φτάνει μόνο να παρασταίνουμε τα μεγάλα έργα οι καλλιτέχνες μας, αλλά και να δημιουργήσουμε γύρω απ' αυτά έντονες και δημιουργικές συζητήσεις καθοδηγητικές, που θα βοηθάνε στη βαθύτερη κατανόηση τους και στη συνειδητοποίηση των αξιών που μας προσφέρουν. Είναι μια ανάγκη αυτή για τον τόπο μας, που βρίσκεται σε πνευματική και καλλιτεχνική ανωρία. Ξεκινώντας από την αρχή αυτή δεν νομίζω ότι θα ήταν άσκοπο να συζητήσουμε ένα μέρος της κριτικής του φίλου κ. Καραντινού που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο φύλλο και άφορσε στην παράσταση του «Όπως αγαπάτε».

Ιδιαίτερα μάλιστα για κεί το μέρος αυτό της κριτικής που έφερε σημεία τέτοια που αμφισβητούσαν όχι μόνο την όρθη έκφραση του έργου από τον σκηνοθέτη και την Κ. Κοτσούλη, αλλά κι' αυτή τη σύλληψη του νόηματος του. Αυτήν, όπως μακριά από την «Αθήνα» δεν μπόρεσα να παρακολουθήσω το έργο. «Ετσι θα μου ήσαν αδύνατο να υπάσθω στη σύλληψη αυτή, αν δε βοηθούσε η ευσυνειδησία του νέου κριτικού, που δεν αρκείται σε δογματικές κρίσεις, αλλά και εξηγεί και το γιατί της γνώμης του. «Ετσι, ο κ. Καραντινός διαπιστώνει το γεγονός ότι, κεί πρώτες σκηνές του έργου παίζονται με δραματική χροιά και πραγματισμό βαρύ για το ύψος του έργου... ως και η Μαρία δεν ξέρουμε απ' αυτό ως τη στιγμή της φύσης της και παρακάτω συμπληρώνοντας ο κριτικός και εξηγώντας την άπνοια κρίση του, προσθέτει: «Αυτοκόλομοι και πιστέψω μου το σκηνοθέτης το ήθελε να γίνει έτσι, στις πρώτες σκηνές του έργου, για να δημιουργήσει αντίθεση με τις έπομενες, αρχίζοντας το παραμύθι από τις σκηνές του δάσους. Το παραμύθι αρχίζει με το ίδιο το κομμάτι, που τις αντίθετες τις κλείνει μέσα του. «Η αντίθετη άποψη προέκυψε το πνεύμα του συγγραφέα και, ξέαν που σπάει την ένότητα του δράματος, το παρουσιάζει — τοποθετώντας το σε λογικό περιβάλλον — χωρίς συνέπεια και παράλογο».

Αυθ όφρες και τρεις διάβασα τα επάνω, μ'ην πιστεύοντας στα μάτια μου. Δεν μπορώ ακόμα να φανταστώ πώς τέτοιες κρίσεις ξέφυγαν από την πένα του φίλου Καραντινού, που όχι μόνο είναι μια συντηρητική φύση, που δεν ριφικινδυνεύει παράτολμες κρίσεις, αλλά, ιδιαίτερα, είναι ένας προσεχτικός άκροατής του παραστασίμου έργου, που κι' αν τυχόν δεν ήτοξε διαβάσει, δε θα του ξεφύγουν οι γενικές του γραμμές, γιατί παρακολουθεί με κατανύχη το έργο και δεν πίνει κουβέντα με το διπλό του, όπως κάνουν τόσο άλλοι περίφημοι κριτικοί μας. «Αλήθεια ποιός άκροατής ή άναυδότης θα ήδεν στην έναρξη του «Όπως αγαπάτε» γεγονότα παραμυθιού και όχι την πιο ώμη, την πιο λεπτομερειακή εικόνηση της εστιαστικής πραγματικότητας; Πού βλέπει το παραμύθι ο κ. Καραντινός; Τα πιο άνω, τα πιο βίαια, τα πιο καθημιονικά πάθη της πεζής ζωής μας παρασταίνονται και διαδραματίζονται στις σκηνές αυτές. Τόσο μέλιστα είναι έντονα δοσμένες, που αν τυχόν είχαν γάσει τις άλλες πράξεις, που ακολουθούν, κανένας δε θα πίστευε ότι ο Σαίξπηρ είχε γράψει αυτή την περίφημη «φαντασία», την εξαιρετική μουσική του συμπαιών... «Αλλά θέ μου πείτε: τότε, που είναι ή ένότητα της σύλληψης μέσα στα έργα του; Και εδώ βλοκεται το πρόβλημα της κατανόησης των έργων του μεγάλου ποιητή. Κάτω από τα δεσμά της ρητολογικής μας μέθοδους, πάνω δε έργα της λογικότητας και αιδηματικής ποίησης, έχουμε γάσει το νόημα της πραγματικότητας. «Εκεί όπου οι πιο βίαιες αντίθεσεις ζούνε αδειδαύτω μαζί. Ο χαρισισμός του ιδιαιτικού και του πρ α γ μ α τ ι κ ο ύ

είναι άγνωστος για τον Σαίξπηρ και για τους συγχρόνους του που ούσαν μια θάυμαση ένότητα ζωής. «Η στενή, λογική διανοιγμένα της δράσης δεν υπάρχει σε κανένα του έργου. Η λογικότητα του μουσα βαδίζει πλάι πλάι με μια μεγαλόπνευση στην δραμητικότητα της φαντασία. Και κεί που μάς γυαρίζει την ήδονική ζωή της Βενετίας, όπου τα νεύτα άσκαυτούντα στις πιο τρελλές χαρές, ά μέσας μάς φέρνει στα όγρα τέλη του έβραϊκού γκέτο, στο σπίτι του Σάουλ, όπου ή εκδίκηση, το μέρος όγρια μονιάζεται και από το δικαστήριο της Ποληνοτάτης Δημοκρατίας, όπου θριαμβεί μια δικαιοσύνη βασιμμένη πάνω στην πιο λεπταλόγο διαλεκτική, δεν άργούμε να μεταφερθούμε στον κήπο της Πόρτας, στο μαγευτικό Μπελμόντο, όπου τα πάντα μεταμορφώνονται, εξαλλώνονται, πρόσκαιρα και πρόγμαια, και ανάγονται σε αιθέριας μυστικούς τόνους. Απέναντί της άντιθέσεως του «Εμπορίου της Βενετίας» — το θέμα αυτό των αντίθεσεων που μάς υποβάλλει την πολυμορφία και μυστηριώδη ζωή σ' άλλη την άπειραντωνή — υπάρχουν όχι μόνο σ' όλες τις κωμωδίες, αλλά και σ' αυτές τις τραγωδίες του. «Η σύλληψη και ή εννομήση όλων αυτών των αντίθεσεων απαρτίζουν τη θεαματική έκληξη ένότητας της ζωής που διαπερνά και φλογίζει τα έργα του. Και ή ένότητας αυτή που περιλαμβάνει μαζί τύψεις που οφρλιάζουν από τα άσπαια πάθη τους και νεράδες πλασμένες από την πιο οδρανική ζήμη, όλο φως και άρωμα, ο κόσμος αυτός, ο φονταστικός μαζί και πραγματικός, αν και πλαστικός από το Σαίξπηρ, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι άνηκε στην εποχή του, στη δοξασμένη εποχή της άγγλικής αναγέννησης. Είναι ή ίδια πραγματικότητα της εποχής έκλεισης, όπου το ήρωικό στοιχείο ένώνονται με το ταπεινό, ή δόξα με το χαμό, το τραγικό με το κομικό, το χυδαίο με το χαμυπό, το άδρό με το υτελικό, το ιδανικό με το πραγματικό, το όνειρο με την πράξη. «Ο Σαίξπηρ δεν είχε λοιπόν — όπως όφρα παρατηρεί ο Πετέρου — κομική άνάγκη του άφηρημένους, δεν είχε άνάγκη να κάνει τον άσθηματικό — με τη συλλερική έννοια της λέξεως — ούτε ν' απαλλάξει εκ προθέσεως το ιδανικό από την πραγματικότητα της ζωής; ή φαντασία του ήταν σαν τον γλάρο, που καθώς βυθίζεται μέσα στα νερά, βρίσκει πάντοτε εκεί τη λεία του».

«Ετσι και το «Όπως αγαπάτε» μέσα από την ίδια την πραγματικότητα ή καλύτερα αυτή ή ίδια στην πιο ζωερή της συγκρότηση, θα του φλογίζει την όνειροματική διάθεση πλάι πλάι με το δάσος του «Αρνευ. όπου οι άνθρωποι ζούνε άνεγνωστοί και χαρούμενοι, λυτρωμένοι από πάθος και κακιές. Οι δύο λοιπόν πόλοι της τέχνης του, το όνειρο και ή πραγματικότητα, έπρεπε να εικονισθούν κομάρια μέσα στο δράμα του και ά νόμισμα τους να κυριαρχήσει μια ή σοροπρία άπόλυτη. «Ετσι και γίνεται. «Η πραγματικότητα μάλιστα, ή εικόνηση της, έξόν από την πρώτη πράξη και τις άλλες σκηνές του παλατιού, έμφανίζεται και μέσα στο δάσος του «Αρνευ, αλλά και με τη μορφή του διολογισμού ή σαν αντίπαλος (ιδε: ή μεγαλόπλοια του Γιάκουβ, τα πρώτα λόγια του έξοχου στον δούκα, το περιεχόμενο των τραγουδιών που είναι μια άπστροφη της κοινωνικής ζωής και τέλος το έρωτικό σύμπλεγμα του γελοιοποιού και της «Ορβίας, που είναι ένα κάγχασμα, μια γελοιογραφία της ιδανικότητας των άλλων έρωτευμένων ζευγαριών»).

«Αν λοιπόν ή σκηνηκή έρμηνεύα του έργου χρέος έχει να αποκαλύψει αυτό το ίδιο περιεχόμενο του έργου, να ανάδειξει τις δυνάμεις που το συνθέτουν και το πνεύμα της σύλληψης της, και όχι άπομικές μας άποψεις ή γούστα, τότε πρέπει να συγχωρούμε το σκηνοθέτη κ. Σαραντινό που δεν πλαστογράφησε το έργο και δεν άμέλησε να ζωντανέψει μέσα στη σκηνηκή λειτουργία τον ένα από τους δύο παράγοντες που δρύνει μέσα στο έργο: την πραγματικότητα — όπως άκατανόητα ζητάει ο κ. Καραντινός».

Το μουσικό της έρμηνεύας των έργων του Σαίξπηρ και ή εύεργετική τους γοητεία βλοκεται εκεί όπου ή σκηνηκή πραγματοποίηση πτωχάνει να μάς δώσει την πιο έντονη αίσθηση της πραγματικότητας και ταυτόχρονα να μάς υποβάλει το άπολυτροπικό αίσθημα του «Όνειρου». «Αν αυτό το πέτυχε στο «Όπως αγαπάτε» ο φίλος κ. Σαραντινός — και θέλω να το πιστέψω — τότε λυπάμαι κατάκαρδα που μ'ην μπορώ να τον χειροκροτήσω από κοντά, γιατί θα είναι ή πρώτη φορά που έμφανίζεται άληθινός και όχι παραποιημένος Σαίξπηρ στην «Ελλάδα».

Στο άρθρο μου που δημοσίεψα στο προηγούμενο φύλλο (άρθρ. 18) — λυπάμαι που ο φίλος Καραντινός δε θέλησε να το διαβάσει — έγραφα: «Αν όλες αυτές οι πρώτες σκη-

νές δεν εικονίζονταν τόσο παραστατικά από τον ποιητή, τότε θα είχαν ένα θαυμαστό σύνολο συνεπειών, που δε θα ζέραμε από που ζεφύρωσε. Γιατί ή βάση, ή παραγωγική μήτρα απ' όπου ζεφύρωσε όλο αυτό το μαγευτικό δράμα του δάσους του «Αρνευ, είναι ακριβώς αυτός ο κόσμος του πόνου και της οδύνης των πρώτων σκηνών. «Αν παρακολουθήσουμε όλα τα έργα του Σαίξπηρ, θα ίδουμε ότι στις πρώτες σκηνές του ο ποιητής έμφανίζει πάντα τις δυνατόεις εκείνες που με την αντίθεση τους δημιουργούν τη σύνθεση του παραστατικού του κόσμου — ιδε έμφανισμή στην σκηνη του «Ιάγου στον «Οθ. Λλο» παρόμοια: Φάντασμα στον «Άμλετ», Μάγισσες στον «Μάκβεθ», ή μόχη των δύο φαμελιών στον «Ρωμαιο και Ιουλιέτα» κλπ.

«Ετσι και στο «Όπως αγαπάτε», ο Σαίξπηρ δουλεύοντας πάνω στην ίδια τεχνική, όχι μόνο το έργο το αρχίζει με την παράσταση της ώμης πραγματικότητας, αλλά και τη Ροζαλίνδα, το πιο τρελό και πιο χαρούμενο αυτό πλάσμα του μέσα στο δάσος του «Αρνευ, έδω, στις πρώτες σκηνές θα την ίδουμε γεμάτη άθυμια και πίκρα, πλήξη και άπογοήτευση. «Εκείνη που είναι πιο έννοιαστη και παιχνιδιάρη, είναι ή συντηρητική Κέλια. «Αν προσέξουμε τα λόγια τους, θα ίδουμε ότι ή φλόση σαν το ζούζουμ Ροζαλίνδα του δάσους του «Αρνευ, έδω, στο παλάτι είναι σιωπηλή και παθητική. Πουλί με κατεβρασμένα τερά. Κι' αυτό ήταν πολύ φυσικό. Για σκεφθείτε κείνο από ποια περιστάτικα ζεί. «Ηταν μια βασίλοπούλα πριν και ή μόνη κληρονόμος του πατέρα της που βασιλεύει. Τώρα τα άγούθα της όλα τα κομμάτια ο θεός της που έξώσθηκε τον πατέρα της και καταγράφθηκε την βασιλεία του. Κι' αυτή τώρα, μέσα στο ίδιο της παλάτι, ζεί σαν μια άκλόνη της εαδέφης της και μάλιστα από έλεμησούνη του θεού της, εκεί που έπρεπε να διαφεντεθεί. Πολύ σωστά λοιπόν, φίλε κ. Καραντινέ, ή μεγάλη μας Μαρία ήταν στις πρώτες σκηνές, ως δε του βόλεει τη μέτρα και το πανταλόν, προσηλωμένη — αν ήταν έτσι — και με κάποια δραματική χροιά στην έκφρασή της και όχι άναλόγη

και παραμυθία. «Ετσι τη θέλει ή ποιητής κι' έτσι την έπαιξαν όλες οι μεγάλες «Άγγλιδες άρτίστες — ο μόνος που καθοδηγήμενες από στοχαστικές κριτικές δε λάβησαν στην έρμηνεύα των ήρωιδών του Σαίξπηρ «Η πιο γοητευτική «Άγγλιδα ήθοποιός του 19ου αιώνα, ή Λαίδη Μαρτίν που δοξάστηκε στην «Εποχή της σαν ή πιο έξοχη έρμηνεύτρια των έρωτευμένων ήρωιδών του μεγάλου ποιητή, άποκαλυπτικά μάς δίνει όλες τις μεταπτώσεις και τις αντίθεσεις που χαρακτηρα της Ροζαλίνδας καθώς τις συνέλαβε και τις πραγματοποιεσε πάνω στη σκηνη στέ περιφημο βιβλίο της: «Ύμναικεία χαρακτήρες».

«Αλλά γιατί να καταφεύγουμε σε έπικουρίες τρίτων; Το ίδιο το έργο είναι πεντακάθαρος καθρέφτης. «Εδω δεν όφρουμε άσάφειες, ούτε κομικά άμύγλη του Βορρά — όπως στο «Μάκβεθ» — για να δικαιολογηθεί με την παράσταση της άπνοιας από έλλειψη βαθύτερης ένδοσκόπησης».

«Η Ροζαλίνδα, που ή φύση της είναι όμοια με το άποδημητικό πουλιό, δε μπόρεσε να χαίρεται μέσα στο παλάτι, το γεμάτο από παραφρονίες και έγκλημάτα που της έπληξαν κι' αυτή την ίδια. Γι' αυτήν ο άνοιχτός ο άγέρας είναι το βασίλειό της. Κι' όταν βρίσκεται εκεί με πλημμυρισμένη την καρδιά από τη δυναμισμό που τη έρωτα και της φύσης, ζεσπάει από έξέλιξη χαρά, έρωταφροντας, τρελλός διασπομής, σαν το πουλί που το λευτέρωσαν από το κλουβί».

Παρανοούμε βασικά το Σαίξπηρ, αν βασισόμαστε στα διδάγματα της βασίλειας της γενοπρωσίας άλλων εποχών — Γάλλοι κλασσικοί, Μολιέρους κλπ. — νομίζουμε ότι οι χαρακτήρες του παρουσιάζουν από την αρχή ως το τέλος μια μονοκαχητή συνέπεια και στενή όμοιοτητα. Στο προγράμμα του έργου αυτοί ποτέ δεν είναι ίδιοι. «Υφίστανται τις έπιθέσεις του περιβάλλοντος τους και μεταμορφώνονται από τα γεγονότα της ζωής τους».

Το άάλοπο δόγμα της φιλοσοφίας (ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 15)

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ "ΟΠΩΣ ΑΓΑΠΑΤΕ,"

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 9]

φίας του πραγματισμού ότι: από περιβάλλον δημιουργεί ανείδηση μέσα στο έργο του Σαίξπηρ βρίσκει την πλατύτερη δικαιοσύνη του. «Ο Σαίξπηρ ήταν ποιητής της φύσης, του εσραγματικού» δεν ήταν άφηρημένος» δεν άντίκρυζε τη φύση θεωρητικά προκατειλημένος. «Από τα πράγματα ύψωνότανε τις ιδέες και όχι από τις ιδέες στα πράγματα. Παραμύθια δεν έγραψε. Ζωή εικόνισε. Ζωή σ' όλο της το βάθος και σ' όλο της το νόημα. Προχώρησε ως εκεί που ένώνεται το όνειρο με την πραγματικότητα. Οι δύο όμοιάκατες άδελφές κάθε μεστής ζωής και κάθε μεγάλου του. Αθή είναι ή δόξα του. Κι' ούτε να πείς ότι κρύβει από τους συνασθρόπους του τον τρόπο που έργάζεται και τα όλικα που μεταχειρίζεται. «Ηταν ένας άπλος ποιητής που παρτάστανε χωρίς συνταγές και κρυφές άλχημίες, δε έβλεπε και δε ή αισθάνονταν. Γι' αυτό και μετέ, πληρώνοντας τα έργα του, αν θέλουμε να τα χωρούμε, πρέπει να ξεχάσουμε κάθε σχηματισμένη από πριν ιδέα ή εφορμηλες που μάς έμφορσαν καλύτερα ποιητικά πνεύματα. Πρέπει να σταθούμε κοντά του άπλου, όπως ήταν κι' αυτός άπλος, σαν τη φύση...»

ΠΙΛΟΣ ΚΑΤΣΕΛΗΣ
Θεσσαλονίκη, Άπρλιος.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ : Η ΣΑΡΡΑ